

ВИЛУЧЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ З АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА ЗГІДНО З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Розглянуто порядок вилучення дебіторської заборгованості з активів підприємства згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Розкрито основні етапи аналізу припинення визнання фінансових активів у балансі підприємства.

Рассмотрен порядок исключения дебиторской задолженности из активов предприятия согласно международным стандартам бухгалтерского учета. Раскрыты основные этапы анализа прекращения признания финансовых активов в балансе предприятия.

*A procedure for excluding accounts receivable of assets in accordance with international accounting standards are examined. The basic stages of analysis de-
recognition of financial assets in the balance sheet are revealed.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основна проблема, яка виникає під час вилучення безнадійної дебіторської заборгованості, пов'язана з визначенням моменту часу, в який потрібно здійснити її списання на витрати.

Як відомо, міжнародною практикою передбачено два методи списання безнадійних боргів: прямого списання і нарахування резерву. Підхід за чистою реалізаційною вартістю відповідає одному з основних принципів бухгалтерського обліку – принципу обачності (застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати завищенню оцінки активів та доходів і заниженню оцінки зобов'язань та витрат) [1]. Наприклад, збільшення дебіторської заборгованості, в результаті відвантаження продукції з наступною оплатою призводить до відображення в обліку та звітності доходу, який вимірюється сумою очікуваних грошових надходжень. Тому пряме списання непогашеної дебіторської заборгованості на зменшення прибутку звітного року за П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» не передбачено [2].

Вітчизняним законодавством порівняно з міжнародним не передбачено чіткої методики вилучення дебіторської заборгованості з активів підприємства, що у свою чергу викликає непорозуміння та невірне бухгалтерське трактування стосовно списання безнадійної заборгованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням порядку вилучення дебіторської заборгованості з активів підприємства згідно з міжнародними стандартами займається низка провідних науковців, таких як: Ф.Ф. Бутинець, В.М. Костюченко, С.Ф. Голов, І.Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко та ін. Проте дане питання на сьогоднішній день, у зв'язку з наростаючою кризою неплатежів, набуває особливої актуальності та потребує подальшого розгляду.

Мета та завдання статті. Метою статті є розгляд порядку вилучення дебіторської заборгованості з активів підприємства згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим моментом стосовно обліку дебіторської заборгованості є її виключення з активів підприємства. Списання безнадійної дебіторської заборгованості регулюється вітчизняним законодавством (П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість») та здійснюється з одночасним зменшенням резерву сумнівних боргів.

У міжнародній практиці припинення визнання дебіторської заборгованості та вилучення її з балансу здійснюється відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [3], згідно з яким суб'єктові господарювання необхідно припиняти визнання фінансових активів лише у двох випадках:

- строк дії контрактних прав на грошові потоки від фінансового активу закінчується;
- відбувається передача фінансового активу, яка кваліфікується як припинення визнання.

Міжнародні стандарти оперують власною термінологією, а саме: вилучення активу або зобов'язання з балансу трактується як «припинення визнання» та передбачають наявність детального та послідовного аналізу фінансового активу перед прийняттям рішення про його вилучення з балансу.

Отже, перш ніж вилучати дебіторську заборгованість з балансу (здійснювати припинення визнання), необхідно провести її детальний аналіз, який згідно з міжнародними стандартами здійснюється в 5 етапів (рис.).

Перший етап полягає у консолідації (об'єднанні, злитті) усіх дочірніх підприємств, адже передавання активів таким структурам може кваліфікуватися в юридичному плані як продаж. Зокрема, деякі суб'єкти господарювання використовують довірчі та інші товариства, які були спеціально створені для придбання (передачі) активів.

Проте, якщо стосунки між продавцем та стороною, що передає актив, і отримувачем свідчать, що перша сторона контролює другу,

сторона, що передає актив, має консолідувати отримувача. Тому принципи припинення визнання слід застосовувати на різні групи консолідованих компаній.

На другому етапі слід визначити активи (або частини активів), до яких слід застосовувати тест щодо припинення визнання, а саме, до:

- 1) суцільного активу;
- 2) повної пропорційної частини грошових потоків від активу;
- 3) конкретно визначених грошових потоків;
- 4) повної пропорційної частини конкретно визначених грошових потоків від активу [4, с. 525–528].

Якщо переданий актив є частиною більшого фінансового активу і передана частина кваліфікована як припинення визнання, балансова вартість більшого фінансового активу розподіляється між частиною, яка продовжує визнаватись, і частиною, визнання якої припиняється на основі відповідної справедливої вартості цих частин на дату передавання. При цьому різницю між балансовою вартістю, розподіленою на передавання активу, і сумою отриманої компенсації за переданий актив та будь-яких накопичених прибутків (збитків), визнаних безпосередньо в капіталі, розподілених на цей актив, слід визнавати у складі прибутків та збитків підприємства.

На третьому етапі визначають, чи закінчився термін щодо права на грошові потоки від активу. Якщо цей термін закінчився, визнання фінансового активу слід припинити. Прикладом цього є ситуація, коли дебітора звільнено від зобов'язання сплатити утримувачу фінансового активу або коли термін сплати цього зобов'язання минув.

На четвертому етапі слід визначити, чи було передано актив.

Операцію класифікують як передавання активу, якщо:

– підприємство передало контрактне право отримувати грошові потоки третій стороні;

– контрактне право залишається у підприємства, але передбачено контрактне зобов'язання передати одному чи кільком одержувачам грошові потоки від фінансового активу.

На п'ятому етапі послідовно виконуються тести щодо передавання ризиків і винагород, пов'язаних з активом, і контролю за ним, так як суб'єктові господарювання необхідно оцінити межі, в яких він зберігає всі ризики і винагороди від наявності дебіторської заборгованості. Передача або збереження переважно усіх ризиків і винагород у більшості випадків є очевидною та без додаткових обчислень її можна визначити. В іншому випадку здійснюється розрахунок та порівняння можливості підприємства зміні теперішньої вартості майбутніх чистих грошових потоків після та до передачі ризиків та винагород.

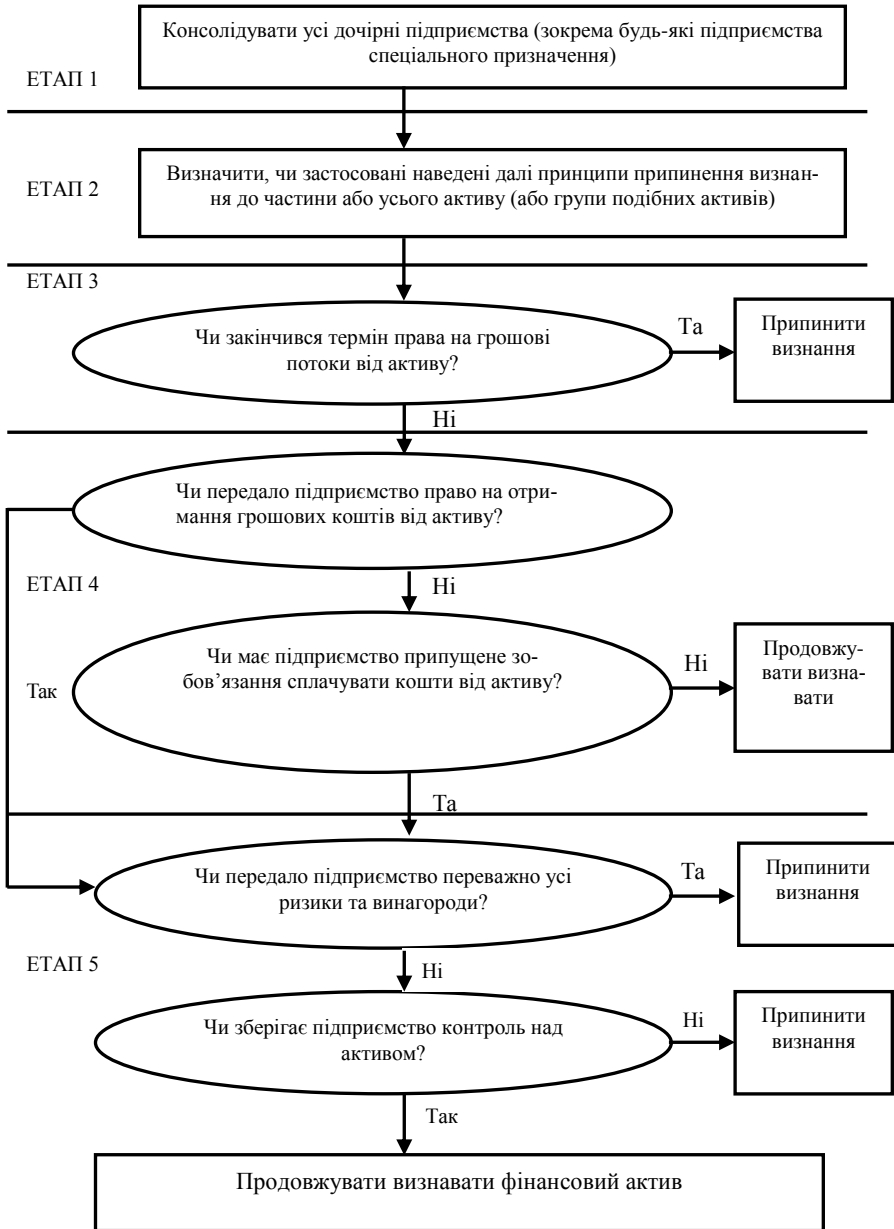

Рисунок – Алгоритм припинення визнання фінансового активу

У той час, коли переважно усі ризики та винагороди було передано, визнання активу припиняється. Проте, якщо переважно усі ризики та винагороди щодо володіння активом залишилися у підприємства, воно продовжує визнавати цей актив.

Підприємству слід визначати чи зберігає воно контроль над фінансовим активом, коли воно ні передає, ні залишає переважно усі ризики та винагороди щодо володіння ним. Контроль базується на можливості продати актив непов'язаній стороні, а саме: якщо отримувач (сторона, якій передається актив) має практичну здатність його продажу непов'язаній стороні та за необхідності має можливість висувати додаткові вимоги стосовно його передачі. Це є ознакою його повного контролю над активом та свідчить про втрату суб'єктом господарювання контролю над ним та означає припинення його визнання в балансі.

Таким чином, у випадку збереження підприємством контролю над фінансовим активом, продовжується його визнання тією мірою, якою воно продовжує його здійснювати.

Висновки. На нашу думку, у зв'язку з недостатньою врегульованістю вітчизняним законодавством, варто приділяти більше уваги процедурі припинення визнання фінансових активів, яка визначена міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність [Електронний ресурс] : закон України № 996–XIV від 16.06.1999. : [зі змінами та доповненнями]. – Режим доступу : <<http://zakon.rada.gov.ua/>>.

2. Дебіторська заборгованість [Електронний ресурс] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 : [затверджене наказом Мінфіну України від 08.10.1999 №237 : [зі змінами та доповненнями]. –Режим доступу : <<http://zakon.rada.gov.ua/>>.

3. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 [Текст] : [пер. з англ.] / за ред. С. Ф. Голова. – К. : ФПБАУ, 2000. – 735 с.

4. Голов, С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами [Текст] : практичний посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2004. – 880 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.
© О.В. Топоркова, Т.О. Євлаш, 2011.